

ÇAĞDAŞ TÜRK DÜNYASI ŞAİRLERİNDE ANA DİLİ DEĞERİ

THE VALUE OF MOTHER TONGUE IN CONTEMPORARY POETS OF TURKISH WORLD

Doç. Dr. Nilgün AÇIK ÖNKAŞ

Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Özet

Değerler, bir milletin millet olmasında, yıllarca hatta yüzyıllarca ayakta kalmasında etkin rol oynar. Değerleri olmayan milletler yozlaşmaya mahkumdurlar. Türkiye’de son yıllarda değerler ve değerler eğitimi üzerine önemli çalışmalar bulunmaktadır. Üzerinde titizlikle durulması gereken, bütün değerlerin üzerinde bir değer vardır ki o da ana dili bilinci değeridir. Ana dili bilinci, bütün toplumlarda bireylere sağlıklı bir şekilde verilmeye çalışılmaktadır. Ana dili bilinci, değer olarak çok önemli ve hassas bir konudur. Üzerine çok ciddi bir şekilde eğilmek gereken bu konuya çağdaş Türk dünyası şairlerinin bakışı oldukça önemlidir. Türk dünyası bütün Türkleri içine alan büyük bir dünyadır ve bu büyük dünyada konuşulan dil, ana dilidir. Ana dili bilinci değeri ile ilgili çağdaş Türk dünyası şairlerinin şiirlerindeki anlam dünyası ve onların bu konudaki hassasiyetleri çok önemlidir. Buna bağlı olarak Türk dünyası şairlerinin ana dilini nasıl algıladıkları ve şiirlerinde bu algıları nasıl kavramlaştırıp yansıttıkları, bize Türk dünyasının ana dili üzerindeki düşüncelerini, hassasiyetlerini gösterecektir. Şairlerin ruh dünyasındaki çağrışımlarla kavramlaşan kelimeler, varlıkları sahiplenmeyi de beraberinde getirir. Şairlerin ana dilleri ile ilgili duygu ve düşüncelerini yansıtan soyut veya somut varlıkları sahiplenmeleri kavramlaştırmayı meydana getirir. Onların duygu ve düşünce dünyalarında kavramlaşarak var olan ana dillerine ait kelimeler, adeta kişilik bularak, değerlere saygı duyulması, onların korunması konusunda farkındalığın artmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Ana Dili, Değer, Bilinç, Kavramlaştırma, Çağdaş

Abstract

Values play important role for a nation to be a nation and maintain its existence for ages. A nation without values is doomed to become extinct. There are important studies conducted in recent years in Turkey on values and value education. At schools, education is given on values but the most important value to be emphasized should be the mother tongue awareness value. In all societies, raising the awareness of mother tongue is considered to be an important issue. Hence, the perception of the poets of Turkish World on the issue is of great importance. Turkish World is a big world including all Turks and the language used in this world is the mother tongue. The emphasis and sensitivity given to the mother tongue in the poems of the poets is of great importance. How they perceive the mother tongue and how they reflect their

perceptions in their poems will reveal their opinions and sensitivities on the mother tongue of the Turkish World. Poet conceptualized in association with the spirit world and the words, assets ownership also brings. The native language of contemporary of Turkish poets is always at the forefront of sensitivity to the conclusion that has been reached.

Key Words: The Turkish World, Mother Tongue, Value, Awareness, Contemporary

GİRİŞ

Değerlerin aktarılmasında dil köprüdür. Dil, bir toplumun anlaşma vasıtası, kültür taşıyıcısı ve kültür aktarıcısıdır (Özbay, 2002: 115). Ana dili, anamızdan öğrendiğimiz dil, kendi dilimiz, öz dilimiz, benlik dilimiz, kimliğimiz, değerimiz gibi pek çok çağrışımla aklımıza gelir. Çocuğun büyürken annesi ile çevresindeki diğer insanlara göre daha yakın olmasından dolayı Türkçe; ana dili, Almanca; muttersprache, İngilizce; mother tongue olarak bilinen ana dili, çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dildir.

Değer ise Türkçe Sözlük'te; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, üstün nitelik, meziyet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Değerler, sosyal dayanışma ile toplumda uyulması gereken ortak kuralları belirler. Bir toplumun değerlerinde meydana gelen yozlaşma, o toplumun birlik ve beraberliğini olumsuz etkiler. Toplamların bireylerini birbirine bağlayan, kenetleyen, o toplamların bekasını sağlayan temel değer, ana dili bilincidir.

Bir millete ait olmak demek, ortak bir geçmiş, kültür ve hafızaya sahip olmak demektir. Türk dünyası da ortak bir geçmişe sahip, ortak bir kültür, tarih ve hafızaya sahip büyük bir millettir. Bu büyük milletin, millet olarak tarihte hep var olmasının anahtarı ana dili bilinci ve bu konuda gösterilen hassasiyettir.

Değer ve Kavramlaştırma

Kavram, kavramak sözcüğünden türetilmiş olup düşünceyle kavranılan anlamındadır. Türkçenin güçlü ve doğurgan yapısının yanında, onu anlatım bakımından da zengin kılan bir özelliği, kavramlaştırmaların doğaya dayanması, soyut kavramların somutlaştırılarak anlatılabilmesidir. Bu anlamda kavram, gerçekliğin insan beynindeki yansıma şeklidir. Kavramlar, nesnel gerçekliklerinden yansımlardır ancak nesnel gerçeklik gibi durgun, sonsuz ve mutlak değildirler, zaman içerisinde gelişir ve yenilenirler. Başka bir ifade ile süreç içerisinde anlam değişikliklerine uğrarlar. Bu noktada kavramlaştırmada, kelimelere veya ifadelere yüklenen anlamlar sabit kalmazlar. (Duman, 2000: 15). Değerler, insanlar için çok önemli olduklarından tarihi süreç içerisinde, insanların yükledikleri anlamlar doğrultusunda onların beyninde farklı çağrışım dünyaları yaratarak kavramlaşmışlardır.

Kavramlaştırma varlıkların, kişilerin ruh dünyasındaki çağrışımlarıyla özdeşleştirildikleri duyguları yansıtan kelimelerle meydana gelir. Kişilerin ruh dünyasındaki çağrışımlarla kavramlaşan kelimeler, varlıkları sahiplenmeyi de beraberinde getirir. Var olan soyut veya somut varlıkları sahiplenmekse, kavramlaştırmayı meydana getirir. Duygu dünyasında kavramlaşarak var olan kelimeler ise varlıklara saygı gösterilmesini sağlar. İç dünyaya yansımayan, orada yer etmeyen somut veya soyut nesnel kavram olamazlar. Kavramlaştırma, varlıkların duygu ve düşünce dünyalarını algılamaktan ve çözümlemekten geçer. Duygu ve düşünce dünyasında kavramlaşan kelimelerle adlandırılan canlı ve cansız

varlıklar değer kazanabilirler. Çağdaş Türk dünyası şairlerinde de ana dili değeri, kişilerin bilinç ve hassasiyetlerinin yansıması olarak, onların şiirlerinde kavramlaşmıştır. Onların ana dili değerini ve ana dilini kendi özlerinde kavramlaştırdıkları ve mısralarına döktükleri şiir örnekleri aşağıda verilmiştir.

YÖNTEM

Şairlerin şiirleri tarama metodu ile tespit edilmiş, doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Bahtiyar Vahabzâde'de Ana Dili Değeri

Çağdaş Azerbaycan-Türk Edebiyatından tanınmış şair Bahtiyar Vahabzâde (d. 16 Ağustos 1925, Şaki – ö. 13 Şubat 2009, Bakü), yazmış olduğu şiirlerde ve makalelerde ana diline çok önem vermiş, ömrü boyunca bu konuda hassas olmuştur. Ona göre, ana dilini bilmeyen kişiler milletin ruhuna, maneviyatına ve tarih şuuruna yabancılardır. Ana dilini hor, hakir görüp, yabancı dil kullananlara bir şiirinde Vahabzâde şöyle çatar:

Dilinizi kınarken
Özünüzü kınadınız
Ancak bu alçaklığı yücelik sandınız
Ey kökünden ayrılp öz özünden kaçanlar
Emin olun sizi de bir gün kınayacaklar

Başka bir şiirinde ana diline verdiği değeri, vatan dili diyerek şöyle kavramlaştırır: “Ey vatan güzeli, gel öpem seni / Vatan dili diyen dudaklarından / Hak sözün kalbimi titretti benim / Bu vatan toprağı koy, olsun kanım / Vatanda yaşayıp onun diline/ Ruhuna, zevkine, ana vatana / Hor bakan şerefiz vatansızlara!”

Vahabzâde bir milletin varlığı ve sürekliliğinin ana dilinin varlığı ile mümkün olacağına işaret eder ve Sovyetler Birliği dağılmadan önceki ana dili ile ilgili endişelerini mısralarına şöyle yansıtır:

Ey bu günü dilim dilim
Parçalanan ana dilim
Sinesine od kalan ana dilim
Kapıların arkasında
Boynu bükük kalan dilim
Var iken yok olan dilim
Ayaklarda kilim dilim
Savaşlarda bir kahraman
Barışlarda halim dilim

Şair burada ana dilini savaşlarda kahraman, barışlarda hâli, ayaklarda kilim, kapılar arkasında boynu bükük insan olarak kavramlaştırmıştır. Vahabzâde ana dili ile ilgili yapılan haksızlıklara boyun eğmemiştir. 1989-1990 yılı eğitim-öğretim programında Azerbaycan Türkçesi dersinin kredisinin Rusça'dan daha az olduğunu görmüş ve Milli Eğitim Bakanlığına durumla ilgili rahatsızlığını bir mektupla bildirmiştir. Bu mektup dikkate alınmış ve ders kredileri eşitlenmiştir (Caferov, 1996: 77).

Ana dilinin bekası uğruna büyük mücadele veren, Türk dünyasının ortak duygularını, özlemlerini, serzenişlerini dile getiren Vahabzâde aşağıdaki “Ana dili” şiirinde ana dili değeri üzerine düşüncelerini içten gelen duygularla lirik bir şekilde aktarmaktadır.

Ana Dili

Dil açanda ilk defa 'ana' söylerik biz
 'Ana dili' adlanır bizim ilk dersliyimiz
 İlk mahnumuz laylanı anamız öz südüyle
 İçirir ruhumuza bu dilde gile-gile.

Bu dil - bizim ruhumuz, eşgimiz, canımızdır,
 Bu dil - birbirimizle ehdi-peymanımızdır.
 Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi
 Bu dil - ecdadımızın bize goyup getdiyi
 En gyymetli mirasdır, onu gözlerimiz tek
 Goruyub, nesillere biz de hediyye verek.

...

Burada şairin hislerinin coşması ile ana dili değerini, onun ruhu, canı, aşkı, özü, sözü, mirası, şanı, şöhreti olarak görüp kavramlaştırılmıştır. Kavramlaşan bu kelimeler, ana dili değeri ile ilgili koruma, değer verme, güven, sevgi, huzur, bilgi kavramlarını da çağrıştırmaktadır.

Sende neçe min illik benim medeniyyetim
 Şan-şöhretim sahladır.
 Menim adım, sanımsan,
 Namusum, vicdanımsan!
 Milletlere halğlara halgımızın adından
 Mehebbet destanları yaradıldı bu dilde.

Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi
 Bu dil - ecdadımızın bize goyup getdiyi
 En gyymetli mirasdır, onu gözlerimiz tek
 Goruyub, nesillere biz de hediyye verek.

Bahtiyar Vahabzâde

Ömrü boyunca ana dili üzerine hassas davranan Vahabzâde için ana dili; vicdanı, namusu, adı, sanıdır. Vahabzâde ana dilini kendi adı, sanı, namusu, vicdanı olarak görmekte, ana dili hususunda hissettiklerini böyle kavramlaştırmaktadır.

Remzi Burnaş'da Ana Dili Değeri

Çağdaş Kırim Türk-Tatar Edebiyatı şairlerinden Burnaş (Akmescit, 1920 -1982)'ın, pek çok şiir kitabı bulunmaktadır. Onun ana dili bilincini yansıtan aşağıdaki şiirinde ana diline verdiği önem açıkça görülmektedir.

Ana Tilim

Er bir halqıñ oz tili bar
 Yaresinen sırdaşqan.
 Baldan tatlı o til oña,
 O, bir vaqıt unutulmay.

Menim tuvğan halkımñ da
 Oz tili bar yırlaşqan,

Biñ bir yıldız arasında
Bu til maña tolğun ay.

Bu til meni beşigimde
Ayneninen ostyurgen,
Yaşlıgımdan etekley o
Tutup benim qolumdan

Bir ecasın coymam onıñ,
Bir arıfın unutmam,
Tuvğan halqım, onnem bahtlı
Ur ayatnıñ qoynunda
Kalgay Dergisi

Burnaş, her bir halkın kendi yöresi ile sırdaşan bir dilinin olduğunu, onun için o dilin baldan tatlı olduğunu ve hiçbir zaman unutulmadığını belirtir. Burnaş, benim öz halkımın da kendi dili var yırlaştığı, bin bir yıldız arasında, bu dil bana dolunay, bu dil beni beşigimle, ninnilerle büyütmiş, çocukluktan destekler o, tutup beni elimden, bir tek hecesini kaybetmem onun ben, bir tek harfini de unutmam, öz halkım onunla bahtlı, hür hayatın koynunda diyerek ana dilinin kendisi için anlamını lirik bir şekilde ifade eder.

Mecit Gafuri

Eserleri pek çok dile tercüme edilen çağdaş Kazan Tatar-Türk edebiyatından Mecit Gafuri (Ufa, 20.06.1880 - Ufa, 28.10.1934)'nin ana dili ile ilgili düşüncelerini kavramlaştırdığı şiiri aşağıdadır:

Anatili

Üz ana tilim - minim öçin matur, in temli til,
Üz tilim - üz eybirim bulğan öçin yarata künil.
Şul ana tili bilen min maksudımnı anlatam.
Şul anam tili bilen "bala" diler anam-atam.
Şul til arkılı gıylım, uku-yazunı öyrenem,
Şul til arkılı ukıp, bilip bulırmın çın adem.
Min bala çaktuk "eti-eni" didim şul til bilen,
Hem de enkem de mifia "bebkem" digen şul til bilen.
Eli de şul til bilen ukıym, yazam hem söylesem,
Şul tatar tili bilen köyliym birer köy köylesem.
Her vakıt şul til bilen yazgan matur kitap ukıym,
Her vakıt şul til bilen tarih ukıym, hisap ukıym.

Öz ana dilim, benim için güzel, en tatlı dil, öz dilim, öz malım olduğu için yarattı gönül, bu ana dili ile ben maksadımı anlatırım, bu anam dili ile "bala" der anam, atam, bu dil sayesinde ilim okumayı yazmayı öğrendim, bu dil sayesinde okuyup bilerek gerçek insan olurum, ben çocukluk çağında bu dil ile ata ana dedim, hem annem de bu dil ile bana bebeğim dedi, hala da bu dil ile okuyor, yazıyor hem de söyleşiyorum, bu Tatar dili ile bestemi veririm, bir türkü söylesem, her zaman bu dil ile yazılmış kitap okuyorum, tarih okuyorum, hesap

okuyorum (Kolcu, 2004: 586) diyen Gafuri, yine ana dili değerinin gönlündeki yerini mısralarına içten duygularla dile getirmiştir.

İsmail H.A. Ziyaeddin

Çağdaş Romanya-Türk Edebiyatı şairlerindedir. Dobruca Tatar Türklerinden Ziyaeddin (Köstence, 1912-1966), Toy adlı kitabının ön sözünde Tatar Türkçesi ile yazma nedenini "Acizâne kaleme almış olduğum bu şiirlerin hitap ettiği halk, yarım asra yakın bir süre Komünist rejim altında resmi ve edebi Türk dilini okuma yazmadan mahrum bırakılan, Romanya Tatarları diye anılan Kırım asıllı Türk halkıdır. Ana dilinde tahsil görmemiş, okuma yazmadan mahrum olan bu Türklerin, gündelik konuşmalarında, kendi aralarında kullandıkları Romanya Tatarcası denilen kendilerine özgü bir lehçeleri vardır. Edebî Türkçe konuşmakta biraz zorlansalar da bu lehçe ile konuşmaktan vazgeçmemek, onlara milli varlıklarını, Türk olduklarını unutturmeyen amellerden biri olmuştur." (Kolcu, 2004: 729) cümleleriyle dile getirir.

Anatilim

Beşigimni terbetken ana tilim, öz tilim
Sensin benim dünyada, er şiydene bek süygülüm!
Anlay tuya, süyemen, zenginlik-güzelliğin'
Altın berseler bermen senin bir özelliğin'.

Şair bu şiirinde, beşigimi sallayan ana dilim, öz dilim, sensin benim dünyada her şeyden çok sevgilim, anlayıp, duyuyorum, seviyorum zenginlik, güzelliğini, altın verseler vermem senin bir özelliğini diyerek ana dili ile ilgili duygularını anlatmaya başlıyor. Şair burada ana dilini beşigini sallayan bir insan olarak, sevgilisi olarak düşünüp, kavramlaştırıyor.

Ana tilim, öz tilim, derdin de köp, anlayman
Zor günler geçiresin, köremen de cılayman.
Kimsesiz bir kariptiy, erkez seni tartkışlay
Sözlerni begenmiy, yad sözlerni alkışlay;
Bugünkiler deniştı, canı bir til istiyler
"O küplengen tatarcan ne işke yarar?" diyeler;
Silgiş, kitap demiyler, diyeler guma ve karta,
Bonday zamane sözler kün künden de ep arta,
Adlarına karasan: Erkin, Yüksel Erdoğan...
Aşları da: şibörek, etli kamır ve soğan;
Sarımsaklı katık man lahşadan tuyalar dat,
Şay bolsa da er-asker demiyler, diyeler saldat.
O eski tabir bile şimdi tabara boldı;
Şaydip ana tilimiz camlıklar man toldı.

Daha sonra ana dilinin içinde bulunduğu durumu şu şekilde dile getiriyor: Ana dilim, öz dilim, derdin de çok anlıyorum, zor günler geçiriyorsun, görüyorum da ağlıyorum, kimsesiz bir garip gibi herkes çekiştiriyor, sözlerini begenmiyor, yabancı sözleri alkışlıyor, bugünküler değışti, yeni bir dil istiyorlar, "O küflenen Tatarcan ne işe yarar?" diyorlar, silgiç, kitap demiyorlar, guma ve karta diyorlar, böyle zamane sözler günden güne hep artıyor, adlarına bakarsan Erkin, Yüksel, Erdoğan, yemekleri de çiğ börek, etli hamur ve soğan, sarımsaklı yoğurtla erişteden tat alıyorlar, öyle olsa da er, asker demiyorlar, saldat diyorlar, o eski tabir

bile şimdi tabara oldu, böylece ana dilimiz yeniliklerle doldu." diyerek eleştirisine şu sözlerle devam ediyor:

Günaları ne kerek, Tatarcaları da bar,
Neday şiy bo sizinki? desen bar cevapları;
Ne etkenin bilmiyer canı til erbapları.
"Tilni zenginleştirmek kerek" diyeler, Ne arüv!
Erekleri bo bolsa, tiliymen onlarga karüv!
Lâkin şo tatar tili şaytip zenginleşir mi?
Aşlasan sen kirazga sarımsak kelişir mi?
Zenginleştirmek tuvul, hayır, bo yapkanları,
Ta' uzaktan körine tuz coldan sapkanları.
Bir modadır boldı bo: "Canı bir til yasayık!"
Etmeniz be kardaşlar, oynamanız şo til men!
Til bir nazik örmedir, örülmez erbir rrfl men!

"Ne yaptığını bilmiyor yeni dil erbapları, 'Dilini zenginleştirmek gerek' diyorlar, amaçları bu olsa onlara güç diliyorum, lakin şu Tatar dili öyle yapıp zenginleşir mi, aşılırsan kiraza sarımsak yakışır mı, bu yaptıkları zenginleştirmek değil, düz yoldan saptıkları görünüyor, 'Yeni bir dil yapalım' bu moda oldu diyorlar, etmeyiniz kardeşler, oynamayınız bu dil ile dil nazik bir örmedir, örülmez her bir şişe.". Ziyaeddin burada dili, her bir şişe örülemeyecek nazik bir örgü olarak kavramlaştırıyor.

Men sizlerge katiyim? beremen tek nasiyat:
Tartkışlamanız tilni, oynamanız, halktan yat!
Yok bir kuvvet elimde, sade uşlı bir kalem!
Öz tilni horlamayık, külmesin bizge alem!
Ya da meni âlimce öz başıma taşlanız,
Men gene de kartlardan kalgan tilde cırlarman.
Tilim horlık körgende, közyaş töger, cırlarman.
Çünkü tuya, süyemen, tilimnin güzelliğin,
Sarı altınga denişmem onun bir özelliğin!

Ana dili ile ilgili düşüncelerini bu mısralarında ifade ettikten sonra, ben sizlere tek bir nasihat veriyorum, halktan uzakta çekiştirmeyiniz dili, oynamayınız, öz dili horlamayalım, âlem bize gülmesin, diyor. Ayrıca, yaşlılardan kalan dilde türkü söyleyeceğini, dilinin hor görülünce gözyaşı döküp ağlayacağını, dilini sevdiğini, onun bir özelliğini bile sarı altına değişmeyeceği konusundaki hassasiyetini şiirinin sonunda vurgulamaktadır.

Kaysın Kuliye

Çağdaş Karaçay-Malkar Türk Edebiyatından Kuliye (1917 Yukarı Çengem-Juvungu köyü-1985 Nalçık)'in ana dilinde on sekiz kitabı basılmış, şiirleri pek çok dile çevrilerek yayımlanmıştır. Şairin ana dili bilincini yansıtan şiiri aşağıdadır:

Anatlim
Sende cılv ana öşünü,
Çerimi kırdık iyisi sende,
Tazalığı anala sütnü,
Köget cannılığı özlerinde.

Anam etgen gırjını tativu,
Tavkellikleri batır erleni,
Tuvgan ot çağabızını cılvu,
Çarıklığı cazgı ertdenleni.

Kuliyev ana dili şiirinde, “Sendeki sıcaklık ana kucağı, toprağımın çimen kokusu sende, annelerin sütünün saflığı, meyve tazeliği sözlerinde, annemin pişirdiği ekmeğin tadı, kahraman yiğitlerin cesaretleri, doğduğumuz ocağın sıcaklığı, bahar sabahlarının aydınlığı sende.” diyerek ana dilinin, kendisinin ruhundaki yansımalarını, beş duyu organının algıladığı şekliyle aktarıyor.

Kar üzülgenlerini davuru,
Cuğutur sekirgen tavlada,
Batırla hım kılıç uruvu,
Kuşla kıcırığı bulutlada.

Savdan şıbirdavu, kök kökürev,
Caylıkda şoşluğu innirleni,
Takırlıkda erkin kanat keriv,
Muruldağanı kögürçünleni
Barışı da, ana tilim, sende.
Sıyılı ceribizni cüregi - sen,
Kögetle iyisi sözlerinde,
Halklay turubuz, sen tursan esen!..

“Kopan kar kütlelerinin gürültüsü, sağ keçilerinin sıçradığı dağlarda, yiğitlerin sert kılıç darbesi, bulutlarda kuşların ötüşü, pınarın fısıltısı, göğün gürlemesi, yaylada akşamların sakinliği, özgürce kanat açış, güvercinlerin dem çekişi, hepsi ana dilim sende, kutsal yurdumuzun yüreği sen, meyvelerin kokusu sözlerinde.” diyerek, çevresinde olan biten her şeyi, tabiatı ana dili ile algıladığını tasvir ederek kavramlaştırıyor.

Sen bolmasan, biz da sözsüz - tilsiz,
Sen barda, buşuvubuz bolur sel.
Sarma tilek ete, çaşaybız biz,
Kuvançbız, carsivübuz da - sen.

Halk ana tilinde kaygı sözün,
Algısın, keleşiligin aytadı,
Uruşda cavladan saklab çerin,
Ana tilinde, cırlay, kaytadı.
Kıyın kün - tıyannan tayağıbız,
Kuvanç kün cubathan sıryınabız,
O, ana tilim - sabiylik tili
O, ana tilim - kertilik tili!..

Kuliyev sözlerini ana dili konusundaki hassasiyetini bildiren şu sözlerle devam ettirmiştir: “Bir halk olarak dururuz, sen sağ olsan! Sen olmasan, biz de sözsüz, dilsiz kalırız,

sen varken üzüntümüz hafifler, senin için dua ederek yaşıyoruz biz, sevincimiz de tasamız da sensin. Halk ana dilinde baş sağlığı söylüyor, tebrikleri, dönürlüğü söylüyor, savaşta toprağımı düşmanlardan koruyup, ana dilinde şarkı söyleyerek dönüyor, zor günde dayandığımız baston, sevinçli günde eğlendiren zurnamız, oy ana dilim çocukluk dili, oy ana dilim doğruluk dili." diyen Kuliyev, ana dilini baston, zurna olarak algılayıp kavramlaştırıyor.

Nusret Dişo Ülkü

Çağdaş Makedonya- Türk Edebiyatından, Makedonya yazarlar birliği üyesi olan Nusret Dişo Ülkü (Kosova-Prizren, 24 Mart 1937 - -), Balkan Türk edebiyatının önde gelen isimlerdendir. Eserlerinde Türklük ve Türkçe hassasiyeti ön plandadır. Dişo Ülkü'nün bu şiiri, birey olarak ulusal dil bilincini yansıtan bir şiirdir.

Bir ben varım,
Benimle birlikte Türkçem,
Türkçemle birlikte bir ben varım,
Ne başında ne sonunda gelir uygar dillerin.
Azeri'den tut, Balkanlara çık
O Türkçe benim, ben o Türkçenin.
Bir ulusum var,
Ulusumla birlikte Türkçem
Türkçemle birlikte bir ulusum var.
Ne başında ne sonunda gelir uygar ulusların.
Orta Asya'dan tut, Orta Anadolu'ya çık
O ulus benim ben o ulusun.

Bir ben varım,
Benimle birlikte Türkçem
Türkçemle birlikte bir ulusum var.
Ne başında ne sonunda gelir uygar dil ve ulusların
Türkçem başlar Azeri'den Balkanlara, Ulusum Orta Asya'dan Anadolu'ya çıkar.

Şair bu şiirde kişilerin ve ulusların varlığının, kimliğinin ana dillerinin bekası ile mümkün olduğuna dikkat çekmektedir.

Mina Köse

Çağdaş Gagavuz-Türk Edebiyatından, Mina Köse (1933- -)'nin ana dili bilincini yansıtan aşağıdaki şiirinde "Ana dilim, sensiz ben soluksuz gibi, gece gündüz sen aklımda, Gagavuz'un şu kanında, ey dilim senin kökün derin, o büyük silsileden gelir, Oğuz sızıntısı güçlü, o çok halkı kardeş etti, ana dilim, sen benim başımsın, yüreciğimde güneş gibi, kızgın, saf." diyerek ana dilin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade etmiştir.

Ana Dilim
Ana dilim, ana dilim,
Sensiz ban soluksuz gibi.
Geca gündüz san aklımda,
Gagavuz'un şu kanında

Mina Köse, ana diline, sensiz ben soluksuz gibiyim, gece gündüz aklımdasın diyerek, ana dilini hayata tutunma ve yaşama sebebi olarak kavramlaştırıyor.

Senin dilim kökün derin
O büyük senseledan gelir

Oğuz sızıntısı kavi,
 O çok halkı kardaş etti
 Şair, ana dilini ecdad silsilesi, kardeşlik kavramları ile ruhunda özdeşleştiriyor.
 Ana dilim, ana dilim
 San başsın eminim benim,
 Haliz kızgın da ürecim,
 Güneş gibi hem kısmetim
 Şair burada ana dilini güneşi, başı olarak görüp kavramlaştırmıştır.
 Ne çok an geçirdin, dilim,
 Ama kaldın, kaldın diri,
 Da büünnan büün, halkım senin
 Koller gözlerim gibi

Nica fidan gitmaz köksüz,
 Öla insan olmaz, dilsiz,
 Ban şükür ederim dilime,
 Ondan hoşluktur kerima...

Daha sonra sözlerini, "Sen ne çok şeyler geçirdin, yine de diri kaldın, bugüne bugün halkım seni, gözlerim gibi kollar, nice fidan köksüz gitmez, insan dilsiz olmaz, ben dilime şükür ederim, keyfime ondan hoşluk gelir." diyerek sürdürür.

Todur Zanet (d. 14 Haziran 1958, Kongaz köyü- -)

Çağdaş Gagavuz-Türk Edebiyatı Gagavuz şairi, Gagavuz milli marşının yazarı, milli şuura sahip güçlü bir şair ve yazardır. Ana Dilim adlı kitabında:

Anadilim
 Ana dilim -bir çöşmâ,
 Binnân yıl yaşeer erdâ.
 Sözleri gözâl, kıvrak
 Ömürâ kaavi dayak.

Şair, ana dilini binlerce yıldır yaşayan, ömre sağlam bir dayanak olarak kavramlaştırmaktadır. Ana dilini yaşama sebebi olarak gören şair, onu türkü söyleyen bir insan olarak kavramlaştırmaktadır.

Ana dilim döküler
 Dolayda türkü öter.
 Ana dilim sancımız
 Salt onunnan yaşaycez.

Ana dilim bir çeşme, binlerce yıldır yaşıyor, sözleri güzel, kıvrak, ömre sağlam bir dayanak, ana dilim dökülür, etrafta türkü söyler, ana dilim sancımız, sadece onunla yaşayacağız diyen Todur Zanet, yalnız ana dili ile yaşamının mümkün olacağına dikkat çekmektedir.

Şaylobek Düyşeev (d.1950- -)

Çağdaş Kırgız-Türk Edebiyatının tanınan şairi Düyşeev'in aşağıdaki şiiri, dil ve kimlik bilinci üzerine düşündürülen bir şiirdir:

Ana Dilini Unutanlar
 Nehrin bile çıktığı başı var

At binicisinin bile koruduğu nalı var
Böğründeki kene gibi nehrin de
Öz dilinde ötüşen kurbağası var
Kırgızım diyorsun bana
Kırgızca güçlkle konuşarak
Kırgız değil Kırgızı dışlayanlar
Kırgız değil eğilip kalpak giyip
Örf adetini unutanlar
Dil yok olmaz
Yok olsa yok olur yürek
Oğlun da kızın da yok olur bil!
Halkını küçümseyen, halkının dilini küçümseyen
Han olsada Kırgız'ın balası değil

Dilin yok olmadığını, milletlerin yozlaşarak yüreklerinin yok olduğuna dikkat çeken şair, örfünü unutanların, dilini küçümseyenlerin, makam olarak iyi bir yere gelse bile Kırgızların çocuğu olamayacağı uyarısında bulunmaktadır.

Enver Mahmut (Günümüz şairi)

Çağdaş Romanya-Türk Edebiyatı Romanya'daki Tatar Türklerinden Enver Mahmut, "Pek çok diller bilsem de, kendi dilim gibi bir gül yok, anlayışlı, cana yakın, böyle tatlı bir dil yok." diyerek aşağıdaki şiirine başlar.

Bek kop tiller bilsem de
Öz tilimdiy bir gül yok,
Anlayışlı, cana yakın
Onday tatlı bir til yok
Şair burada, ana dilini anlayışlı, cana yakın bir insan gibi düşünüp kavramlaştırıyor.
Ana tilin biysinmegen
Ata anasın unutkan,
"Yok bo til!" dep aynatıp
Öz tamirin kurıtkan
Şondaylarga öz tilim men
Uşlı oklar atarman
Çünkü tilim Türk asıllı
Tatar dili Tatarman

Yeter artık kartlar çaşlar
Öz tilimiz men aytatik
Başka tilde sır aytkan köp
Biz özimize kaytatık.

İkinci dördlükte sözlerine "Ana dilim beğenmemiş, baba anasını unutmuş, 'yok bu dil' diye söyleyip, kendi dilini kurutmuş, böylelerine kendi dilimle, uçlu oklar atarım, çünkü dilim Türk asıllı, Tatar dilli Tatarım" diyerek eleştirir. Sözlerini "Yeter artık gençler, yaşlılar, kendi dilimizle söyleyelim, türkü söyleyen çok, biz kendi özümüze dönelim" uyarısını yaparak bitirir

SONUÇ

İncelenen şiirlerde görüldüğü gibi şairlerin gönüllerinde ana dili değeri ve hassasiyeti iki türlü yansımıştır. Birincisi şairlerin ana dilini; duygu, düşünce, kalp ve beyinlerdeki yerinden yola çıkarak kavramlaştırmaları; ikincisi ana dilini unutanları, ana diline hor bakanları şiddetle eleştirmeleridir. Ana dili değeri, Türk dünyası şairlerinin iç dünyalarında duygu derinliği ile pek çok kelime ile kavramlaşmıştır. Türk dünyası şairlerinin yaşayarak, yaşatarak iç dünyalarına yansıtılan, gönüllerinde eritilen, hücrelere sindirilen ana dili değeri, onların ana dili hassasiyeti ve mısralarda hislerinin coşması ile duygularını yansıttıkları kelimeleri, kavramlaştırdıkları görülür. Şiirlerde kavramlaşma, ana dilini sevmeye, değer verme, koruma, huzur, güven, vatan, bilgi, aitlik, ana, öz, özün özü gibi pek çok kelime çağrışımı ile gerçekleşmektedir. Onların şiirlerini anlamak, kavramlaştırma dünyalarına aynı duygu derinliğine girebilmekle mümkündür. Kavramlaştırma sayesinde ana dili sevilir, ana dili bilincine ulaşılır ve bu dile saygı gösterilir.

Tarih içinde özgürlüklerini yitiren toplumlarda önce dil yozlaşması görülmüştür. Çünkü dil, kültür kodlarının kuşaktan kuşağa taşıyıcısıdır. Milletlerin var olabilmesi için milli dil, milli kimlik ve milli bilinç arasındaki ilişki çok güçlü olmalıdır. Bir milletin varlığının öncelikle dil birliğinden ve bilincinden geçtiği Türk dünyası şairleri tarafında pek çok şiirde vurgulanmıştır.

Ziya Gökalp'in "Lisan" ve Hüseyin Şehriyâr'ın "Türkün Dili" şiirlerinden örnekle, Türk dünyası şairlerinin ana dili değeri konusundaki hassasiyetlerinin önemine sonda bir kez daha dikkat çekmek amacıyla aşağıya iki yazardan birer bölüm aldık.

Lisan

Tûran'ın bir ili var
Ve yalnız bir dili var.
Başka dili var diyenin,
Başka bir emeli var.

Türklüğün vicdânı bir,
Dini bir, vatanı bir;
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisânı bir.
Ziya Gökalp

Türkün Dili

Türkün dili tek sevgili, istekli dil olmaz,
Ayrı dile gatsan bu esil dil esil olmaz.
Üz şe'rini farsa, erebe gatmasa şair,
Şe'ri oxuyanlar, eşidenler kesil olmaz,

Fars şairi çok sözlerini bizden aparmış,
Sabir kimi bir süfrelî şair pehil olmaz.
Türkün meseli, folkloru dünyada tekdir
Han yorganı, - kend içre meseldir, - mitil olmaz.

Hüseyin Şehriyâr

Nerdeyse bütün Türk dünyası şair ve yazarlarının eğildiği bir konu olan ana dili bilinci değeri ve ana dili hassasiyeti önemli bir konudur. Burada çağdaş Türk dünyası şairlerinden bir kesit sunduğumuz şiirlerde, şairlerin ana dili değerinde ne kadar hassas oldukları görülmektedir. Onların içten gelen duygularla yazdıkları lirik şiirlerinde, ana dilini kendilerince en değerli gördükleri nesnelere benzeterek somutlaştırdıkları ve kavramlaştırdıkları görülmektedir.

KAYNAKÇA

- CAFEROV, Nizami. (1996). *Bahtiyar Vahabzade*, Bakü.
DUMAN, Ahmet. (2000). *Yetişkinler Eğitimi*. Ankara.
KOLCU, Ali İ. (2004). *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
ÖZBAY, Murat (2002). "Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi". *Türk Dili*. S.602. İstanbul.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts
www.kalgaydegisi.com